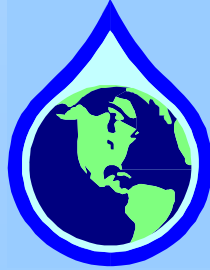

**KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ SANAYİ
GELİŞTİRME VE DESTEKLEME İDARESİ
BAŞKANLIĞI**

DÜNYA EKONOMİSİ (TARİHİ GELİŞİMİ)

**EKONOMİK VE STRATEJİK
ARAŞTIRMALAR
MERKEZ MÜDÜRLÜĞÜ**

**OCAK 2004
ANKARA**

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	2
I. İLKEL EKONOMİK DÖNEM.....	3
II. FEODAL EKONOMİK DÖNEM	4
Feodal Ekonominin Genel Özellikleri :.....	6
III. SANAYİ DEVRİMİ	7
Sanayi Devrimi Öncesi İngiltere Ekonomisinin Yapısı	7
Sanayi Devrimini Hazırlayan Şartlar:	7
Yeni Buluşlar	7
Tarım Alanında Gelişmeler	7
Ulaşım Alanında Gelişmeler.....	8
Finans-Kapital Alanında Gelişmeler.....	8
Ticari Alanda Gelişmeler.....	8
Bankacılık Alanındaki Gelişmeler	9
Nüfus Artışı	9
Teknolojik Alanda Gelişmeler	9
SANAYİ DEVRİMİ.....	12
Sanayi Devrimi Sonrası Gelişmeler.....	13
IV. İKİNCİ SANAYİ DEVRİMİ	16
V. BİLGİ TOPLUMU VE EKONOMİSİ	17
Bilgi Toplumunun Özellikleri.....	18
Bilgi Ekonomisi ve Özellikleri.....	20
Yeni Ekonomi Bilgi Ekonomisidir	21
Yeni Ekonomi Dijital Bir Ekonomidir.....	22
Yeni Ekonomide Sanallaşma Önemli Rol Oynamaktadır.....	22
Yeni Ekonomi Moleküler Bir Ekonomidir	23
Yeni Ekonomi Bir Ağ Ekonomisidir.....	23
Yeni Ekonomide Araçlar Büyük Ölçüde Ortadan Kalkacaktır... ..	24
Yeni Ekonominin Hakim Sektörü Üçlü Bir Oluşumdur	24
Yeni Ekonomi Yenilik (Innovation) Temelli Bir Ekonomidir	24
Yeni Ekonomide Üretici ve Tüketici Farkı Belirsizleşmektedir.. ..	26
Yeni Ekonomi Bir Hız Ekonomisidir.....	26
Yeni Ekonomi Küresel Bir Ekonomidir	26
Yeni Ekonomi Sosyal Problemleri Beraberinde Getirmiştir	26
VI. DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ SON MAKRO GELİŞMELER.....	28
EK: DÜNYA BİLGİ PROFİLİ.....	31
KAYNAKLAR:	32

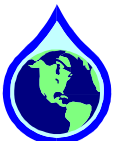

GİRİŞ

İnsanoğlunun yeryüzünde yaşamaya başlamasından itibaren çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için üretimde bulunmak, ticaret yapmak ve elindeki ürünleri korumak gibi esas itibarıyla ekonomik karakterli çeşitli faaliyetlerde bulunduğu kuşkusuzdur.

İktisat teorisinin nasıl doğduğu ve geliştiği, iktisadın tarihinin nereden başladığı tartışmalı bir konudur. Kimileri bunu eski Yunan'dan, kimileri eski Çin'den, kimileri de eski Mısır uygarlığından başlatır. Ancak bazı yazarlar da yeni çağa kadar hiç kimsenin iktisat literatürüne bir katkısı olmadığını iddia eder. Bu iddiaya göre iktisadın tarihi 1776'da Adam Smith'in yazdığı "Ulusların Zenginliği" kitabıyla başlar.

Bu özet derleme çalışmada Dünya Ekonomi Tarihi sırasıyla İlkel Ekonomik Dönem, Feodal Ekonomik Dönem, Sanayi Devrimi, Bilgi Toplumu ve Ekonomisi ile Dünya Ekonomisindeki Son Makro Gelişmeler başlıkları altında ele alınmıştır.

I. İLKEL EKONOMİK DÖNEM

İlkel toplumlardaki ekonomik süreçte üretim düzeyi son derece düşüktür. Hiçbir şekilde tüketim fazlası yaratabilecek üretim düzeyine ulaşamamıştır. MÖ 800-600 bininci yılları başlangıç kabul eden ilkel dönem kendi içinde **alt dönem**, **gelişme** ve **sona erme** olarak üç bölüme ayrılmaktadır.

Alt dönemde yenilen besinlerin doğadan toplanan meyve ve sebzelerden oluştuğu, insanlar arasında üretim faaliyetinin gerçekleşmediği, insanların sadece yaşamlarını sürdürece kadar besin sağladığı kabul edilmektedir. Yontulmuş taş, kemik ve ağaçlar insanların yaşamlarını sürdürmek için kullandığı aletlerdir. Tıpkı beslenme gibi korunma da minimum düzeydedir. Ölüm oranları son derece yüksektir.

İlkel dönemin **gelişme** safhasında ağaç ve taştan kesici aletler geliştirilmiş, yay ve okun devreye girmesi avcılıkta etkinliği artırmış, bitkisel ve hayvansal üretime başlanmıştır.

Sona erme döneminde üretim araçlarında önemli gelişmeler sağlanmıştır. Bakırdan, bronzdan, ve demirden kesici aletler yapılmış, dokuma tezgahı ve toprak kap yapımında kullanılan tekerlek icat edilmiştir. Hayvancılığın ve zirai üretimin tohumları bu dönemde atılmış ilk toplumsal iş bölümü de bu sayede gerçekleşmiştir.

İlkel üretim aşamasını köleci üretim aşaması izlemiştir. MÖ 4 - 3 bininci yıllarda başlayıp MS 5. yüzyıla kadar süren bu dönemde köle emeğine dayalı üretim çok daha ucuz olduğu için tercih edilmiştir.

II. FEODAL EKONOMİK DÖNEM

Köleci üretimi feodalizm izlemiş, toplumların geçirdiği bir sonraki ekonomik aşama olarak kabul edilen feodalizm MS 5. - 17. yüzyıl arasında geniş bir zaman diliminde hüküm sürmüştür. Feodalizm her toprak ağasının bir yukarıdakine bağlı olduğu, toprak mülkiyetinin belli bir hiyerarşi içinde, bir alttaki asilzade ya da toprak ağasına aktarıldığı, bunun karşılığında belli hizmetlerin beklendiği, pazar ekonomisinin ve özgür, ücretli emek dolaşımının gerçekleşmediği, aynı ekonominin egemen olduğu, toprakta çalışan köylünün yer değiştirme özgürlüğünün bulunmadığı bir toplumsal, ekonomik, siyasal düzendir.

Feodal Dönemde kişiler ve toplumlar arasında işbölümü gelişmediği gibi üretim kişi ve toplumların kendi tüketimleri için yapılmaktaydı. Kullanılmakta olan üretim faktörleri düzeyi ve teknolojik düzey oldukça sınırlı ve geriydi. Kişi başına düşen verim oranı düşük olduğundan; kişilerin satın alma, tasarruf ve yatırım güçleri oldukça sınırlıydı. Toplumda tüketilen malları kişiler kendileri ürettiğinden, yani kapalı ekonomik sistem hakim olduğu için para kullanımı sınırlı olarak gerçekleşmekteydi. Toplumda yüksek doğum oranları hakim olmasına rağmen ölüm oranları da yüksek olduğundan, doğal nüfus artış hızı oldukça düşüktü. Tarım, ekonominin ağırlıklı kesimini oluştururken, zanaatla uğraşan küçük bir grup da bulunmaktaydı. Ancak bu küçük grubun üretimi oldukça düşük seviyedeydi. Toplumdaki iktisadi ve siyasi güç toprak sahiplerinin elindeydi.

Orta çağın erken dönemlerinden itibaren, *kasabalar ve kentler* feodal üretim tarzının bir parçası olarak gelişmeye başlamıştır. Bu sayede köylerle kentler arasındaki işbirliği derinleşmiş, yerel ticaret canlanmış, kasaba ve kentlerdeki loncalar çevresinde örgütlenen zanaatlarda üretim güçlerinin gelişmesi mümkün olmuştur. 10. yüzyıl ve sonrasında ticaret gelişmeye başlamış ve bu eğilim hem kentlerdeki zanaatlar hem de ticaret sermayesi için yeni birikim olanakları yaratmıştır.

12. ve 13. yüzyıllarda Avrupa feodalizmi genel bir genişleme ve canlılık dönemi yaşamıştır. Bir yandan nüfus artarken öte yandan da bataklıkların kurutulması, ormanların açılması sayesinde yeni topraklar ekilmeye başlanmış, tarımsal üretim artmıştır. Kasaba ve kentlerdeki zanaatlarla uzun mesafeli ticaret de aynı dönemde gelişim göstermiştir. Ancak 14. yüzyıl başlangıcından itibaren tersine dönerek 15. yüzyıl ortalarına kadar süren uzun dönemli bir durgunluk hatta bir bunalım yaşanmıştır. Hem nüfus hem de ekilen topraklar ve tarımsal üretim gerilemeye başlamıştır. Ekonominin en önemli kesimi olan tarımdaki bunalım, zanaatları ve uzun mesafeli ticareti etkilemiştir. 1340'lardan itibaren veba salgını Avrupa'nın toplam nüfusunu 14. yüzyıl başından sonuna kadar % 40 dolaylarında

azaltmıştır, bu dönemde Avrupa nüfusu 73 milyondan 45 milyona gerilemiştir.

Söz konusu iktisadi durgunluk ve bunalımla birlikte 14. yüzyılda Avrupa toplumsal ve siyasal çalkantılar yaşamıştır. Tarımdan sağlanan gelirlerin azalması üzerine açlık koşullarıyla karşı karşıya kalan köylüler ayaklanmaya başlamıştır. Aynı dönemde kasaba ve kentlerdeki yoksul kesimler de bu ayaklanmalara katılmıştır. Bu ayaklanmaların en önemli yanı feodal toplum düzenini sorgulamasıdır. Ayaklanmalar yaygınlaşınca üretim daha da gerilemiş, iktisadi bunalım derinleşmiştir.

Özel mülkiyet ve özel mülkiyete dayalı hukuk da bu koşullarda yayılmış, uzun mesafeli ticaretin gelişmesi tüccarların elinde sermaye birikimini hızlandırmıştır. Kasaba ve kentlerin özerkliği, beylerin baskısı altında ezilmekte olan serflere topraklarını terk etme olanağını sağlamıştır.

Hem kent ve kasabaların büyümesi hem de uzun mesafeli ticaretin gelişmesi tarımsal mallar için talebi artırmakta, pazar için üretimi çekici kılmaktaydı. Meta üretiminin yaygınlaşmasıyla birlikte derebeyleri tarımsal üreticilerin üzerindeki baskıları hafifletmek, angaryaları azaltmak ve zaman içinde topraklarını para karşılığı kiralamak zorunda kalmıştır.

16. yüzyılda Avrupa ekonomisinin coğrafi sınırları hızla genişleyerek dünyaya yayılmıştır. Gemi yapım tekniği ve okyanus gemiciliğindeki önemli ilerlemeler sayesinde, Portekizliler ve İspanyollar denizası keşiflerde büyük başarılar kazanmıştır. Amerika kıtasının keşfi ve Hindistan yolunun bulunması, önce bu iki ülke, daha sonra da İngiltere ve diğerleri için yeni olanaklar yaratmıştır. Yeni dünyanın keşfiyle birlikte bu toplumların yüzyıllar boyunca biriktirdikleri altın ve gümüş yağmalanmaya ve Avrupa'ya aktarılmaya başlamıştır. Avrupa'nın 16. yüzyıl boyunca nüfus ve üretim düzeyleri artmış, meta üretimi yaygınlaşmış, uzun mesafeli ticaret canlanmış ve yeni dünyadan gelen değerli madenlerin desteği ile para kullanımı yaygınlaşmıştır. Avrupa'nın nüfusu 1450 yılında 60 milyona daha sonra da 1600 yılına kadar % 50 artarak 90 milyona ulaşmıştır. Nüfusun hızla büyümesi, her şeyden önce, gıda maddelerine olan talebin artması anlamına geliyordu. 16. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, üretime açılacak yeni topraklar bulmak güçleşmeye, tarımsal üretimdeki artışlar yavaşlamaya ve en önemlisi tarımsal üretimdeki artışlar nüfus artışının gerisinde kalmaya başlamıştır.

16. yüzyılda başlayan gelişmeler sonucunda İngiltere tarımında pazar için üretim yaygınlaşmış, kapitalist üretim ilişkileri egemenlik kazanmış ve bu eğilimlere bağlı olarak üretimde verimlilik artışları başlamıştır. Tarımsal kesimde kapitalist üretim ilişkileri gelişirken pek çok köylü üretici topraklarından koparılmış, bu köylüler ya kırsal alanlarda ücret karşılığı çalışmak ya da kentlere göç etmek zorunda kalmıştır.

Feodal Ekonominin Genel Özellikleri :

Sanayi Devrimi öncesi Feodal Ekonominin özellikleri genel hatlarıyla kısaca şöyle sıralanabilir;

- Temel ekonomik faaliyet tarımdır.
- Kişiler ve toplumlar arasında işbölümü gelişmemiştir.
- Üretim bireysel ve toplumların kendi tüketimleri için yapılmaktadır.
- Kullanılmakta olan üretim faktörleri düzeyi ve teknolojik düzey oldukça geridir.
- Kişi başına düşen verim düşük olduğu için, satın alma, tasarruf ve yatırım eğilimi sınırlıdır.
- Kapalı ekonomik yapı hakim olduğundan para kullanımı sınırlıdır.
- Yüksek doğum oranına rağmen ölüm oranı da yüksek olduğundan, doğal nüfus artış hızı düşüktür.
- Ekonomide durgunluk hakimdir ve yüzde bakımından düşük büyüme hızı gerçekleşmiştir.
- İşgücü ihtisaslaşmamıştır ve temel sanayiler tarımı tamamlayıcı nitelikteki ev sanayilerinden oluşmaktadır.
- İktisadi kararlar genel olarak mahalli piyasaların şartlarına göre alınmaktadır.
- Bölgeler arasındaki iktisadi faaliyetlerin niteliği, seviyesi ve yönü önemli derecede farklılıklar göstermektedir.

III. SANAYİ DEVRİMİ

Sanayi Devrimi Öncesi İngiltere Ekonomisinin Yapısı

Sanayi Devrimi öncesinde İngiliz ekonomisi sanayileşememiş ekonomilerin özellikleri olan yoksulluk, durgunluk, ihtisaslaşmamak, coğrafi bütünleşmeyi sağlayamamak, ekonomileri tarıma dayanmak, kendi tüketimleri için üretim yapmak ve işbölümünü gerçekleştirememek gibi özellikleri bünyesinde barındırmaktaydı.

Sanayi Devrimini Hazırlayan Şartlar:

Sanayi Devrimi tam olarak ekonomik büyümenin hız kazanması değil, daha çok büyümenin iktisadi dönüşüm nedeniyle hızlanmasıdır. İngiliz Sanayi Devrimi, tarihte bir ilki teşkil etmesine rağmen, birden bire veya bir alt yapısı olmadan ortaya çıkmamıştır. 17. ve 18. yüzyıllar; iktisat, sanat, tıp, savaş, din gibi faktörlerin etkisi ve araştırmacı kişilerin çok olması sonucu bilimin geliştiği ve buna bağlı olarak cam, saat, gübre ve cephane yapım yöntemlerinde ve dokuma, kumaş boyama, ağaç kesme, basım ve gemi inşası gibi alanlarda ilerleme gösterildiği dönemdir.

Yeni Buluşlar

16. yüzyılda coğrafi keşiflerin yapılmasıyla Batı Avrupa birtakım sömürgelere sahip olmuştur. Portekizliler Batı Afrika'da bir kaç adayı ele geçirmiş, 1498'de Vasco da Gama denizden Hindistan'a ulaşmış ve bu olaylar Doğu ile Batı ticaretinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Yine aynı dönemde C. Columbus 1492'de Amerika kıtasını bulmuştur. Henüz 16. yüzyıla girilirken Amerika kıtasıyla bazı önemli yerlerin ve yolların bulunması Batı Avrupa ve diğer ekonomiler üzerinde önemli etkiler meydana getirmiştir.

Yeni su yollarının bulunması taşıma maliyetlerini düşürdüğünden Doğu-Batı arasındaki ticaretin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Amerika kıtasında üretilen mısır, patates, tütün gibi bitkiler Avrupa'ya getirilerek kırsal kesimdeki halkın beslenmesini sağlamıştır. Amerika kıtasındaki altın ve gümüş stoklarının Avrupa'ya aktarılması, piyasadaki mevcut malların fiyatlarının yükselmesinde ve mal değişiminde canlanmaya yol açmıştır. Bu tür gelişmeler mal, hizmet ve belirli ülkelerin sömürgelere sahip olma taleplerinin artmasına; bu da köleci bir işgücü uygulamasının oluşmasına neden olmuştur.

Tarım Alanında Gelişmeler

Başta İngiltere, Fransa, Almanya olmak üzere Batı Avrupa'nın sanayileşme sürecinin ilk aşamasını Tarım Alanındaki Gelişmeler teşkil etmektedir. Sanayileşme önce tarımsal alanda gerçekleşmiş, sonra diğer alanlara etkide bulunmuştur. İngiltere tarım alanında bir gelişme gösterememiş olsaydı, sanayi devriminin oluşması elbette düşünülemezdi. Bu nedenle

tarımdaki gelişmelerin Sanayi Devrimini belirleyen, destekleyen unsurları taşıdığı görülmektedir.

Ulaşım Alanında Gelişmeler

18. yüzyılda iç ulaşım yollarının gelişmişliği açısından İngiltere, Batı Avrupa ülkelerine göre geri durumda bulunuyordu. Uluslararası ticaret gelişmişti. Bu arada Avrupa ülkeleriyle ABD'nin başta demiryolu olmak üzere ulaşım yolları gelişmeye başladı. Böylelikle ulaşım ağının yaygınlaşması hammadde ve işlenmiş malların fiyatlarının düşmesine yol açarak ticari ilişkilerin gelişmesine bu da Sanayi Devriminin oluşmasına katkıda bulunmuştur.

Finans-Kapital Alanında Gelişmeler

Yeni buluşların yapılmış olması, tarımdaki gelişmeler, ulaşım şebekelerinin geliştirilip yaygınlaşması gibi nedenlerle önemli bir finans kapitali oluştu. Bu dönemde İngiliz yününe ülke içi ve dışından talebin artması fiyatları yükseltmiş ve önceleri ekim dikime ayrılan tarımsal alanlar mera haline getirilmiştir. Böylece toprak çok değerli duruma gelmiş, nüfuzlu kişilerce işgal edilen topraklar yeterli olmayınca küçük toprak sahiplerinin elindeki topraklar zorla alınmıştır. Yer yer ayaklanmalar olmasına rağmen söz konusu durum değişmemiştir ve köylüler büyük toprak sahiplerinin yanında düşük ücretle çalışmak zorunda kalmışlardır. Böylece piyasaya dönük bir üretim biçimi başlamış ve feodallerin yanında girişimci yeni bir aristokrat grup ortaya çıkarak kapitalist ilişkiler oluşmaya başlamıştır.

İngiltere'de yün ticareti, eskiden beri yapılmaktaysa da yukarıda anlatılan nedenlerin etkisiyle de kaliteli yün üretimi halkın önemli bir gelir kaynağını oluşturmuştur. Koyuncululuğun gelişmesi, bunun ticaretinin doğmasına bu da yünle ilgili işbölümü ve büyük atölyelerin oluşmasına yol açmıştır. Başta yünlü olmak üzere pamuklu, keten, ve ipekli tekstil sanayileri, boyamayla ilgili işlemlerle kömür ve demir sanayilerinde önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Ayrıca kolonilere yapılan mal ihracatıyla esir ticaretinden sağlanan gelirler sermaye birikiminin artmasını sağlamıştır.

Ticari Alanda Gelişmeler

Bir ülkenin sanayileşebilmesi için önündeki alternatiflerden biri, uluslararası ticaretin sağladığı imkanlardan faydalanabilmesidir. Ülkenin uluslararası ticarete dayalı ekonomik büyümesinin sınırlarını da malların çeşitliliğiyle kendi insanların, yabancıların satması gereken mallara taleplerinin yoğunluğu tayin eder.

Dünyanın en hızlı gelişen bölgesi olan Batı Avrupa'da İngiltere, ekonomik gelişme açısından stratejik avantajlara sahipti. Ayrıca doğal kaynaklar açısından sınırlı imkanlara sahip olduğundan dış ticarete ve rekabete oldukça duyarlıydı. Sanayi öncesi ticari tarihin büyük bir bölümünde İngiltere yün ve yünlü kumaş gibi tek ihraç malına dayanan bir ekonomi olma yolunda ilerledi. Bu yüzyılın sonuna doğru Kuzey Amerika pazarı İngiltere için önem kazandı. Kuzey Amerikalıların İngiliz mamullerini tercih

etmeleri, büyük bir bölümünün İngiliz göçmeni olmalarından kaynaklanıyordu. 18. yüzyıl boyunca geniş muhafazalı demirleme yerleri, büyük iskele ve depolar, zengin şehir bankaları, denizcilik sigortası uzmanları ve dünya çapındaki ticari ilişkilerden dolayı Londra dünya ticaret ağının merkezi konumundaydı. Londra para piyasası dünyanın en zengin ülkesinin kredi sisteminin merkeziydi ve büyük hacimlere ulaşan liman ticareti sayesinde tüm dünyanın kredi merkezi haline gelmiş ve Fransız savaşlarıyla kötüleşen Amsterdam ve Paris'in yerini almıştı. Bu tür gelişmeler İngiliz Sanayi Devrimini kolaylaştırmakla kalmadı; aynı zamanda devrimin etkilerinin Avrupa içinde ve birçok geri kalmış bölgelerde hissedilmesine yol açtı.

Dış Ticaretin Sanayi Devrimine olan etkileri şöyle sıralanabilir:

- Dış ticaret, iç satın alma gücü düzeyini, sınai ihtisaslaşmayı sağlayacak kadar artırdı.
- Dış ticaret, İngiliz sanayi ürünlerinin sayısını artıran ve ucuzlatan hammaddelerin elde edilmesine yol açtı.
- Dış ticaret az gelişmiş ülkelere İngiliz mallarını satın alma gücünü sağladı.
- Dış ticaret, sınai ve sınai gelişmeyi finanse etmeyi sağlayan ekonomik bir fazlanın oluşmasına neden oldu.
- Dış ticaret, ülke içi ticaretin de gelişmesinde etkisi olan kurumsal yapı ve iş ahlakının oluşmasına katkıda bulundu. Bu şekilde uluslararası ticaret İngiliz ekonomisine bir tür olgunluk kazandırdı.

Bankacılık Alanındaki Gelişmeler

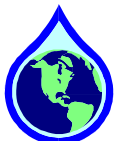
Ticaret, küçük çaplı atölye ve sanayi kuruluşlarının gelişmesine finansal açıdan katkıda bulunmak üzere 1694 yılında İngiltere Bankası kuruldu. Banka, ekonomik kuruluşlara ve yeni kurulacak olanlara önemli krediler sağladı.

Nüfus Artışı

Nüfus iktisadi büyümeyi artıran bir faktör olduğu gibi aynı zamanda destekleyen bir faktördür. Nüfus artışıyla hem çok hem de ucuz işgücü ortaya çıkabilmektedir. 18. yüzyılda İngiltere'de büyüyen bir işgücünün gelişmeye olan katkısı ekonominin dinamik bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Nüfusun her açıdan tüketici bir özellik taşıması, tarım ve imalat sektörleri için bir itici güç de oluşturmaktadır.

Teknolojik Alanda Gelişmeler

1733'ten itibaren İngiltere'de başlayan teknik devrim 1860-70'lere kadar devam etti. İlk teknik gelişme dalgası 1785 yıllarına dek sürmüş ve sadece İngiltere ile sınırlı kalmıştır. 1815-60 döneminde ise teknik ilerleme Avrupa ve Kuzey Amerika'ya yayılmıştır. 18. yüzyılda yapılan hemen hemen tüm icatları elinde bulunduran İngiltere, her türlü bilimsel buluşun ülke dışına çıkartılmasını yasakladı. 1820 yılından sonra İngiltere, yeterli bir üretim ve

satış seviyesine ulaşınca dışarıya yatırım malları satışının kendi çıkarlarına uygun geldiğini gördü. Bunun üzerine diğer Avrupa ülkeleri bir taraftan İngiltere'de imal edilen makinelere sahip olurken, diğer taraftan da bu makineleri imal etme yoluna gittiler.

18. yüzyıl İngiltere'sinde Sanayi Devriminin oluşmasına neden olan teknik icatları, atölyelerinde deney yapan oldukça alçak gönüllü ve zeki zanaatkarların, fabrika ustalarının yaptıkları ve hiçbirisinin asil ailelerden olmadıkları görülmektedir. Ancak bu kişiler, teknik icatlarından yararlanan, aynı zamanda da girişimci olan kişilerdi.

Yukarıda anlatılan ve gerçekleşen yenilikler İngiltere'de pek çok teknolojik buluşlara neden oldu. Bu yenilikler madencilik, metalürji ve tekstil alanında üretimi önemli oranda etkiledi. Madencilik alanında en belirgin artış kömür üretiminde oldu. 1550'lerde 200 bin ton olan kömür üretimi, 1800'de 10 milyon ton olarak gerçekleşti. Bu önemli miktarlardaki artış, daha derinlere inmeyi, bu da biriken toprak alt suyunu dışarı atabilmek için pompalara ihtiyacı doğurdu. Bu sorunu çözmek için buharlı makine imal edildi. 1706'da Thomas Newcomen, kaba ve etkin olmayan aynı zamanda da yakıt tüketimi fazla olan makine yapmıştı. 1760'da James Watt, Newcomen'in makinesini önemli ölçüde geliştirdi. Bir kaç yıl sonra da pistonun karşılıklı hareketlerini dönme hareketine çeviren araçları icat edince buharlı motorlar, tekstil fabrikalarının temel güç kaynağı durumuna geldi. Buharlı motor, kömürden sağlanan kimyasal enerjiyi mekanik enerjiye çeviren, ucuz ve kolayca kontrolü mümkün olan bir güç kaynağıydı. Sınai teşebbüslerin artık bir nehir kenarında bulunması zorunluluğu ortadan kalktı. Bunun yanında yakında bir kömür madeninin bulunması sanayinin yerini belirleyen başlıca etken oldu. Bu gelişme nüfusun ve üretimin geniş ölçüde coğrafi olarak yer değiştirmesine ve Avrupa'nın kömür bulunan alanlarında nüfusun atmasına yol açtı. Ayrıca sanayi devriminin tamamen yerli olan belirleyicisi, İngiliz ekonomisinin başlıca unsuru durumuna gelen kömürün artan kullanımı olmuştur. Bu gelişme bilinçli bir tercihten değil, odunun 16. yüzyılda kıtlaşarak fiyatının oldukça yükselmesinden kaynaklanmıştır. İngiltere, işletmelerini büyütüp kömürü artan oranlarda kullanarak endüstri alanında ilerlemiştir. Ancak ilerlemeyi ve yenilikleri uyarayan temel faktörler, gerçekleşen nüfus artışıyla tarımsal gelirlerdeki önemli artışlar olmuştur.

18. yüzyılda demir-çelik endüstrisinin kuruluşu ve gelişmesi, demir ve çeliğin silah yapımındaki önemine bağlı olarak düşünülmekteydi. 1766'da demir külçe üretiminde kok kullanımı hakim durumuna geldi. Bu sistem zamanla geliştirilerek demir çelik üretimi orman kenarlarında kurulması zorunluluğundan kurtarıldı. Sonuçta demir çelik üretimi yaygınlaşarak, fiyatların düşmesiyle kullanım alanı genişledi. Demir üretiminde başka gelişmeler de oldu.1780'lerde işlenmeye daha elverişli olan çok miktarda yumuşak demir elde edildi.

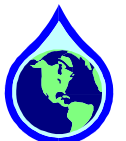

Önemli teknik yeniliklerin olduğu diğer bir alan ise, tekstil sanayi olmuştur. Dokuma sanayi, Sanayi Devrimi öncesinde de önemli bir alandı. Ancak önemli olan yünlü kumaş üretimi idi. Pamuklu kumaş sanayi 17. yüzyılda kurulmuş ve yünlü kumaş sanayine göre önemsiz bir sanayi kolu idi. Bu sanayi kolunda üretim elle yapılmaktaydı ve önemsiz bir sanayi kolu olduğundan geleneksel uygulamalara daha az bağımlıydı.

İplik yapma ve dokuma aşamasında işgücünden tasarruf sağlayacak makineler icat etme gayretleri 1730'lu yıllarda başlamıştır. Watt, eğirme tekniğindeki mekanik buluşunu 1730'da gerçekleştirmiş, ancak uygulamaya geçirememiştir. 1738'de Kay, iki kişi yerine bir kişiyle çalıştırılabilen müteharrik mekiği bulmuştur. Bu buluşlar daha sonra örneğin mekanik eğirme ve asıl büyük yeniliklerden birisi olan E. Cartwright tarafından dokuma tezgahı, 1793'de E. Whitney tarafından bulunan çırçır makinesi gibi makinelerle daha da geliştirilmiştir. Tüm bunlar pamuklu sanayiinde her aşamada seri üretimi sağlayabilecek nitelikteki buluşlardır. Sanayi Devriminin oluşmasına neden olan gelişmeler tekstil alanında gerçekleşmiş ve böylelikle makineleşme hareketinin ilk başladığı alan da tekstil sanayi olmuştur. Endüstriye geçişte İngiltere dünyanın atölyesi oldu ve komşularından yaklaşık 150-200 yıl öne geçti. Pamuklu endüstrisinde önemli gelişme kaydederek Avrupa'da birinci duruma geldi.

Kısaca, Sanayi Devriminden çok önceleri İngiliz ekonomi ve sosyal yapısında önemli gelişmeler ve değişimler meydana gelerek, Sanayi Devriminin oluşması şartları hazırlanmıştır. Feodal serf ilişkileri sona ermiş, toprakların büyük bir kısmı müteşebbis bir aristokrat grubun eline geçmiş, büyük köylü kesimi topraksız duruma gelmiştir. Bunun yanında yün sanayinden başlayan ve diğer alanlara yayılan bir sanayileşme süreci gerçekleşmiştir. Ayrıca iç ve dış ticarete önemli ilerlemeler kaydedilmiş, şirketler kurularak tekeller oluşmuş ve bunlar arasında işbölümü sağlanmıştır. Böylelikle İngiltere'de Sanayi Devriminin gerçekleşmesi için gerekli olan sermaye, nitelikli ve düz işçi, müteşebbis, büyük bir deniz filosu, deniz aşırı geniş bir sömürge piyasası, coğrafi ve toplumsal şartların elverişliliğiyle, fikri ve hukuki ortamın müsait olması gibi faktörler oluşmuştur.

Sanayi Devrimi'ne yol açan etmenler, deniz aşırı keşifler ve 18. yüzyıldaki bilimsel devrimle sınırlı değildir. Söz konusu Devrim, yalnızca Protestan Reformunun etkisiyle de gerçekleşmiş değildir. Aynı Sanayi Devriminin oluşmasına neden olarak; iklim, coğrafya, nüfusun biyolojik değişimi gibi faktörler de sıralanabilir. Bu nedenlerin hiç biri tek başına, Sanayi Devriminin oluşumunu ve ilk olarak İngiltere'de ortaya çıkmasını açıklayamamaktadır. Çünkü Sanayi Devrimi sosyal, siyasal, iktisadi, zihinsel ve dini faktörler olmak üzere çok kapsamlı ve uzun süren dönüşümlerle etkileşimler sonucu gerçekleşmiştir.

SANAYİ DEVRİMİ

Sanayi Devrimi'nin ilk olarak İngiltere'de gerçekleşmesini; iklim, coğrafya, nüfusun biyolojik değişimi gibi dışsal faktörlerle açıklama yaklaşımı, tarihsel rastlantılara bağlı olarak açıklama yaklaşımı, alt siyasal nedenlere dayalı yaklaşım, Protestanlığa ve iktisadi zihniyete dayalı yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılsa da, bu yaklaşımların hiçbiri Sanayi Devrimini; sosyal, siyasal, iktisadi, zihinsel ve dini olmak üzere son derece içerikli bir dönüşümün sonucunda olduğundan yeterli bir şekilde açıklayamamaktadır.

18. yüzyılda birtakım yeni buluşların üretim sürecinde çeşitli aşamaları tamamlayacak şekilde birbiriyle bütünleşmeleri sonucu Sanayi Devrimi meydana geldi. Sanayi Devriminin oluşması daha önce de belirtildiği gibi 15. yüzyıldan itibaren Avrupa'da görülen sosyal, siyasi ve iktisadi alandaki değişiklikler sonucu gerçekleşti ve bu değişiklikler feodal yapıların yıkılmasına, yeni siyasal yapıların oluşmasına, dünyayı algılama ve ona yaklaşma açısından düşüncelerin değişimine yol açtı. Bu gelişmeler sonucu 18. yüzyılın ortalarında "Sanayi Devrimi" olarak nitelendirilen bir olgu ortaya çıktı. İlk olarak tekstil sanayiinde etkisini gösteren bu Devrim, yaklaşık yirmi beşer yıllık aralıklarla diğer sanayi dallarında görüldü. Daha sonra kimya, elektrik ve petrole dayanan sanayi dalları bu gelişmelerden etkilendi. Söz konusu gelişmelerin ve yeniliklerin bir bütünlük teşkil ederek ilk kez ortaya çıkardığı seri üretim olayına "Sanayi Devrimi" adı verilmiştir.

19. yüzyıl başlarından itibaren Sanayi Devrimi İngiltere'den Kıta Avrupa'sına sıçradı. Fransa, Belçika, Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri, bir taraftan yerli sanayilerini İngiliz mallarının rekabetine karşı korurken, diğer taraftan makine kullanan fabrika düzenine geçmeye başladı. Kısa bir süre sonra da İngiltere ve diğer Avrupa ülkeleri ucuz tarımsal ve mamul mallarını satmak için pazar arayışı içinde, dikkatlerini dünyanın geri kalan bölgelerine çevirdi. Öte yandan da kendilerine bol ve ucuz gıda maddeleri ve hammadde kaynakları bulmaya çalışıyordu. Sanayi Devrimi sonrasında Batı Avrupa ülkeleriyle bugün Üçüncü Dünya olarak adlandırılan alanlar arasında mamul mal-tarımsal mal ticaretinin daha önce görülmemiş boyutlarda hızla genişleyerek başlaması işte bu şartlarda olmuştur. Yüzyılın daha sonraki dönemlerinde deniz taşımacılığında gerçekleşen teknolojik sıçrama bu ticaretin büyümesini daha da hızlandırmıştır.

Sanayi Devrimi sonrasında dünya ticareti genişlerken, dünya ekonomisinin hiyerarşik yapısı güçlenmektedir. Bu hiyerarşinin üst basamaklarında kapitalizmin egemen olduğu sanayileşmiş Avrupa toplumlarıyla ABD vardır. Dünya tarihinin ilk küreselleşme çağı olarak da adlandırılan 19. yüzyıl boyunca Avrupa kapitalizminin çevre ülkelere doğru yayılışı yalnızca ticaret yoluyla olmamıştır. Yüzyıl ilerledikçe Avrupa ülkelerinden sermaye ihracı da önem kazanmaya başladı. Avrupa'dan ihraç edilen sermayenin yaklaşık % 40'ı çevredeki devletlere borç olarak verildi. Ayrıca Avrupalı sermayedarlar çevre ülkelerin demiryolu, liman gibi ticareti genişletmeye yönelik altyapı yatırımlarına girişti. Buna karşılık, tarım ve

sanayi gibi doğrudan üretim faaliyetlerine yatırılan sermaye I. Dünya Savaşı'na kadar sınırlı kaldı.

Avrupa sermayesi tarafından inşa edilen demiryolları, iç bölgelere taşımacılık masraflarını düşürerek yeni uzmanlaşma ve üretim kalıplarının ortaya çıkışını hızlandırmıştır. Böylece 19. yüzyıl boyunca çevre ülkelerinde inşa edilen demiryolları, yeraltı kaynakları veya tarımsal açıdan zengin bölgelerin, Avrupa limanlarına yakınlaştırılmasında, yeni bir iş bölümünün içine çekilmesinde önemli rol oynadı. Oysa 19. yüzyılda Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da yapılan demiryolları, ülkelerin kendi içindeki iktisadi bağları güçlendiriyor, ulusal ekonomilerin gelişmesini sağlıyordu.

Sanayi Devrimi Sonrası Gelişmeler

Sanayi Devrimi sonrası Avrupa ülkeleri çok hızlı gelişen "Koloni-Sömürge" politikaları uygulamışlar ve özellikle Amerika kıtasını ele geçirmişlerdir. Bu gelişim; İspanya, Portekiz, Hollanda, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde finans kapital oluşumuna katkıda bulunmuştur.

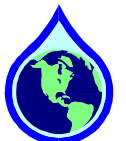
Sanayi Devrimi sonrası bir diğer gelişme, sanayileşmenin belli bir aşama göstererek toprağa bağlılığın azalması şeklinde olmuştur. Ayrıca Sanayi Devrimi'nden sonra sanayileşmenin yoğunluğuna göre değişik ülkelerde üretim seviyesi büyük bir artış göstermiş, bunun dışında yaşamını sadece emeği ile kazanan bir kesimin oluşması gibi önemli gelişmeler de meydana gelmiştir.

Sanayi Devrimi'nin oluşmasıyla, bu devrimden etkilenen ülkelerde işbölümü gelişmiş, toplam mal ve hizmet üretimiyle mal değişiminde önemli gelişmeler söz konusu olmuştur. Böylece önemli derecede artan mal ve hizmetlerin piyasada dolaşımını ise üretimi sınırlı miktarlarda olan altın ve gümüş gibi madenlerin kaynaklık ettiği para miktarı karşılayamayacağından, bunların yerini kağıt paralar almaya başlamıştır.

Önemli bir gelişme de ulaşım alanında gerçekleşmiştir. Eskiden hayvan gücüyle kullanılan kervanların ve rüzgar gücüyle hareket eden yelkenlilerin yerini, su ulaşımında ve lokomotifte önemli gelişmelere yol açan Buhar Makinesi almıştır.

Yine bu dönemdeki bir önemli gelişme de özellikle Sanayi Devrimi'ni gerçekleştiren ülkelerde ortaya çıkan yüksek nüfus artışı olmuştur. Sanayileşen ülkelerdeki nüfus artış hızı, yoksul ülkelerdeki artıştan iki kat fazla gerçekleşmiştir. Ayrıca bu dönemde gerek ülkeler ve gerekse kıtalar arası önemli göç hareketleri olmuştur. Kıtalararası bu göç hareketi, özellikle Avrupa ve diğer kıtalardan Amerika kıtasına yönelik gelişmiştir.

Oldukça kısa bir zaman dilimi içerisinde üretim, taşımacılık, sanayi vb. birçok alanda önemli etkilere neden olan Sanayi Devrimi, Avrupa'nın dünyanın diğer ülkeleriyle ilişkisini geliştirmesini ve üstünlüğünü

artırmasını sağladı. Buna bağlı olarak Avrupa, sanayi ürünlerinin daha düşük maliyetlerle üretilmesine öncülük etti.

Sanayi Devrimi sonrasında Batı dünyasının hayat seviyesi, istikrar ve süreklilik de kazanarak oldukça yükseldi. Batı dünyası bir şehir toplumu haline gelerek kırdan şehre göç eden nüfus, fabrika sisteminde çalışan işgücünü meydana getirdi. Gelir dağılımı sanayici ve bankerler lehine, esnaf kesimi aleyhine bozuldu. Üretim, genişleyerek, aile ve akrabalığa daha az, buna karşılık, ortaklık ve kamu teşebbüslerine daha fazla dayalı duruma geldi.

1815-1848 döneminde merkantilist uygulamayla pekiştirilen koruyucu gümrük önlemleri sürdürülmüş, dönemin sonuna doğru İngiltere'de ortaya çıkan yeni sanayici güçlerin kuvvetlenmesiyle "Serbest Ticaret" düşüncesi hakim olmaya başlamıştır. Yine bu dönemde hızla bir işçi sınıfı oluşmuş, büyük kentler meydana gelmiştir.

Sanayileşme hızla sürdürülürken, tarımda da modernleşme eğilimleri gerçekleştirilerek verimin artırılmasına çalışılmıştır.

Özellikle tekstil alanında kullanılan teknoloji, yeni buluşlar ve araçlarla geliştirilmiş, enerji olarak da suyun yerini buhar gücü almaya başlamıştır. Sanayi Devrimi'nde kas gücünün yerini makine almasına rağmen, işgücüne olan ihtiyaç devamlı artmıştır.

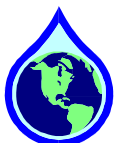
Sanayi Devrimiyle maliyetlerde ve fiyatlarda önemli şekilde düşüşler meydana gelmiştir. Örneğin pamuk ipliği fiyatlarında çok çarpıcı olarak düşüşler gerçekleşmiştir. Bu maliyet ve fiyat düşüşleri; içeride eski üretim biçimine dayanan el dokumacılığının, dışarıda da rekabet yoluyla girmeyi başardığı ülkelerdeki pamuklu sanayilerin çökmesine neden olmuştur.

Sanayi Devrimiyle beraber daha önce doğmuş olan kapitalist iktisadi düşünce zaman içerisinde sistemleşmiştir.

Dünya ekonomisinde bir hareketlenmeyle beraber, sanayileşme yolunda gelişme kaydeden ülkelerle sanayileşme sürecinde geri kalan ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeyinde bir çatışma meydana gelmiştir.

Avrupa ülkeleri çok hızlı gelişen koloni-sömürge politikaları uygulayarak özellikle Amerika kıtasına yerleştiler.

Sanayi Devrimi ayrıca, Avrupa'nın diğer ülkelerle olan ilişkisinin gelişmesini ve diğer ülkelere üstünlük kurmasını sağlamıştır.

Sanayi Devrimi sonrasında İngiltere'de meydana gelen gelişmeler şöyle sıralanabilir:

- Merkantilist uygulamasıyla geliştirilen koruyucu gümrük önlemleri sürdürülerek zamanla "Serbest Ticaret" düşüncesi hakim olmaya başladı.
- Nüfus ve işçi sınıfının hacminde hızlı bir şekilde artışlar meydana geldi.
- Tarımda modernleşme eğilimleri gerçekleştirilerek verimin artırılmasına çalışıldı.
- Sanayileşme ve makineleşmede bir çok yeni buluşlar yapılarak seri üretime geçildi.
- Sanayideki gelişmelere paralel olarak ulaşım sisteminde ilerlemeler kaydedilerek, tarihsel ve coğrafi konum gereği su ulaşımı önem kazandı.
- Sanayi Devrimiyle maliyetlerde ve fiyatlarda önemli düşüşler meydana geldi.
- Sanayileşmeyle bağlantılı olarak iç ve dış ticarete önemli artışlar gerçekleşti.

Sanayi Devrimi, yetenekler, icatlar ve üretim değişiklikleri arasında uzun bir hızlanma dönemidir. Üretim, taşımacılık, mekanik gücün kullanımıyla insanlar arasında iktisadi işlemlerin meydana geliş biçiminde yaptığı değişiklikler başta olmak üzere bir çok alanda ülkeler ve toplumlar üzerinde oldukça önemli etkiler meydana getirmiştir.

IV. İKİNCİ SANAYİ DEVRİMİ

Bir yaklaşıma göre İkinci Sanayi Devrimi, Sanayi Devriminin Fransa, Almanya, ABD, Rusya ve Japonya gibi ülkelere yayılması şeklinde nitelendirilmiştir. İkinci bir yaklaşıma göre İkinci Sanayi Devrimi, 19. yüzyılda elektriğin, petrolün, bazı metallerin ve kimya sanayindeki bazı icatların bulunması ve üretim teknolojisindeki yeni atılımların oluşması olarak nitelendirilmiştir. Diğer bir yaklaşıma göre; İkinci Sanayi Devrimi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra elektronik sanayiinde oluşan gelişmeler ve üretimde otomasyona geçiş şeklinde değerlendirilmiştir.

İlk Sanayi Devrimini İkinci Sanayi Devriminden ayıran fark, birincisinde makinelerin insanın kol gücünün yerini alırken, ikincisinde makinelerin insanın beyin gücünün yerine geçmesi olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nın esas olarak iki nedeni vardı. Birinci neden 1919-1923 Anlaşmalarından Almanya ve İtalya zararlı çıkmıştı. Versailles Anlaşması Almanya'yı boyunduruk altına aldığından, Alman halkı durumu içine sindirememişti. İkinci olarak, 1929 bunalımı kapitalist ülkeleri sarsıp çökertmiş ve işsizliğin yayılmasına neden olmuştu. Bu olumsuz koşullar Hitler'in Almanya'da iktidara gelmesini sağladı. Sonuçta 1940-1945 döneminde de Dünya çok büyük bir bunalım yaşadı.

İkinci Dünya Savaşından sonra sanayileşmiş ülkelerde yaşam düzeyi hızla yükseldi, fiyatlar da istikrar gösterdi. Birinci Dünya Savaşındaki tersine savaş ekonomisinden barış ekonomisine geçiş sancısız oldu. Bu gelişmeler 1969'a kadar devam etti, sonra durum değişti.

Bundan sonra Dünyada birbirini etkileyen krizler yaşanmıştır. Bu tarihlerden sonra dünya piyasalarında hammadde fiyatları hızla yükselirken, petrol fiyatları da dörde katlandı. 1973'den itibaren OECD ülkelerinde enflasyon oranı % 26'yı buldu. Bu ülkelerde üretim de durgunlaştı. 1970-1980 arasındaki petrol krizi sonrası, 1980-1990 yılları arasında az gelişmiş ülkelerde petrol fiyatlarının artması bu ülkelerin dış ticaret açığı vermelerine ve borç krizleri yaşamalarına sebep olmuştur. 1980'den sonra Brezilya, Bolivya, Meksika, Arjantin ve İsrail gibi ülkelerde hiperenflasyon doğdu. 1997-1998 yıllarında Uzakdoğu ve Rusya krizleri yaşanmıştır.

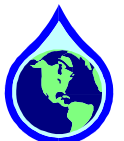
V. BİLGİ TOPLUMU VE EKONOMİSİ

1960'lı yıllardan itibaren bazı sosyal bilimciler, ABD ve Japonya gibi ileri düzeyde sanayileşmiş ülkelerde toplumun temel niteliklerinde köklü değişim eğilimi gözlemlemişlerdir. Bir çok yönden sanayi toplumundan farklılık gösteren bu yeni toplumu tanımlayabilmek için İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaygın olarak kullanılan Sanayi Toplumu yerine çok sayıda kavram ortaya atılmıştır. Söz konusu dönem, farklı sosyal bilimciler tarafından "Post-modern Dönem", "Sanayi Sonrası Toplum", "Bilgi Toplumu", "Kapitalist Ötesi Toplum", "Teknokratik Çağ" veya "Bilişim Toplumu" gibi oldukça fazla isimle anılmıştır. Kavramların çeşitliliğine karşın, içeriklerinin daha çok ayrıntıya dönük olması, özde bu yaklaşımların büyük benzerliklere sahip olduklarını göstermektedir. Son yıllarda ise, özellikle bilişim ve iletişim teknolojilerindeki çarpıcı ilerlemeler ve süratli yayılma eğilimi sonucunda günümüz ekonomisi "dijital ekonomi" olarak da adlandırılmıştır.

1941 yılında yapılan bir ekonomik analizde, herhangi bir ekonominin üç ana bileşenden oluştuğu ifade edilmiştir. Buna göre birincil sektör tarım, ikincil sektör imalat ve sanayi, üçüncül sektör ise hizmetlerdir. Bir ekonomi, bu üç sektörün farklı oranlarda bileşiminden oluşmaktadır. Eğer bir ülke sanayileşiyorsa, işgücünün büyük bölümünün imalatla ilgili yerlerde istihdamı söz konusudur. Verimlilikteki sektörel farklılıklar sebebiyle milli gelir artacağından hizmet ve bilgi ihtiyacı da yükselecektir. Buradan hareketle, bir çok Avrupalı teorisyen bir toplumun sanayi yapısının dönüşümünde bilim ve teknolojinin önemli bir rol oynadığını vurgulamışlardır. Buna göre üstün nitelikli çalışan sınıf ile bilim ve teknoloji arasında önemli bir bütünleşme söz konusudur.

Sanayi sonrası toplum üzerine çalışmalarıyla tanınan bazı bilimadamları, gelişmiş ülkelerde artık sanayi toplumunun yer almadığını düşünmektedirler. Bunlara göre, sanayi sonrası toplum, profesyoneller, mühendisler, teknisyenler ve bilim adamlarının oluşturduğu hakim bir sınıf eşliğinde teorik bilginin merkezileşmesi ve ekonomide hizmetlerin payının artması ile tanımlanmaktadır. Bazıları ise yeni bürokratik ve uzman sınıfların ortaya çıkması, bilgi ve organizasyona dayalı yeni iş trendleri ve boş zaman faaliyetleri ile tanımlanan programlı bir toplumdan söz etmektedir.

Detaydaki farklılıklarına rağmen bu tanımlar hızlı bir sosyo-ekonomik dönüşüm sürecinin yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu süreç, daha önceki tarım ve sanayi toplumlarından çok farklı özelliklere sahip bilgi toplumunun ortaya çıkmasıdır. Bilgi toplumu, işgücünün önemli

bölümünün bilişimle ilgili işlerde çalıştığı ve ekonomide en etkili faktörün bilginin kullanılması ve uygulanması olan toplumdur. Bir toplum içinde söz konusu her üç toplum farklı ölçülerde bulunabilir. Ancak, gelişmişlik düzeyi arttıkça toplumların yüzdeleri de belirgin ölçülerde değişmektedir. Mesela, 1980 yılında ABD’de işgücünün sadece yüzde 3’ü tarım kesiminde çalışırken, yüzde 76’sı hizmet ve bilişim faaliyetleriyle meşguldü. Yine, yeni kurulan işlerin yüzde 80’den fazlası bilişim ve hizmet sektörüyle ilgilidir. ABD’yle beraber bir çok Batı Avrupa ülkesi, Kanada ve Japonya da bilgi toplumu trendini izlemektedirler.

Bilgi toplumu sosyo-ekonomik gelişme için bir çok değişikliğe neden olmaktadır:

- Mal üretiminden hizmet üretimine değişim. Profesyonel, teknik, eğitim, sağlık ve fast-food gibi hizmet sektörlerindeki hızlı artış.
- İş niteliklerinin ve karakterlerinin değişimi.
- İşgücünde teknik eleman ve profesyonellerin, yani bilgi sınıfının artması
- Yüksek teknolojilere doğru teknolojik değişim. Mikroelektronik ve yarı iletkenler aracılığıyla bilginin toplanıp yönetilmesine yarayan küçük ve yetenekli makinelerin yayılması.
- Yeni bilişim teknolojilerinin yayılması ve bilgisayarların gelişmesine paralel olarak uzak noktalarla koordinasyon amacıyla telekomünikasyonun ileri ölçülerde kullanılması.

Bilgi Çağının başlangıcı, genel olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki yıllarda gösterilmektedir. Bu konuda kesin bir tarih vermek mümkün olmamakla birlikte, 1957 yılında ABD’de ilk defa beyaz yakalı işçilerin sayısının mavi yakalılarını geçmiş olması bazı yazarlarca bu tarihin bilgi çağı başlangıcı olarak kabulüne neden olmuştur.

Bilgi Toplumunun Özellikleri

Söz konusu bilgi toplumunu belirleyen temel özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Ekonomik Yapıdaki Dönüşüm: Bilgi toplumundaki en büyük özellik mal üretiminden hizmet üretimine doğru bir kaymanın görülmesidir. Aslında hizmet sektörü zaten tüm ekonomilerde her zaman mevcuttur, ancak sanayi toplumunda hizmetlerin niteliği daha yerel ve mal üretimine yardımcı konumdadır. Sanayi sonrası toplumda ise eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi insani hizmetler ve bilgisayar, sistem analizi, bilimsel AR-GE

gibi mesleki hizmetler yoğunluk kazanmaktadır. Bilgi toplumunun oluşmasında belli sektörlerin yükselişi önemli rol oynamıştır. Bunlar:

- Televizyon yapımcıları, yayıncılar vb. bilgi sağlayan kişi ve kurumlar,
- Telefon ve kablolu yayın gibi elektronik bilgi iletişim kurumları Mikroelektronik sanayi, yani televizyon, bilgisayar ve telefon gibi elektronik bilgilerin insanlara iletilmesine imkan sağlayacak platformların üreticileri
- Bilgilerin toplanması, saklanması, iletilmesi ve kullanılması amacıyla yazılım geliştiren sektörler.

Yükselen Yeni Sınıflar: Yeni toplumda insanların çalıştıkları yer değil aynı zamanda yaptıkları işlerin türü de değişmektedir. Sanayi toplumunda yarı vasıflı işçiler, çalışan sınıf içinde en kalabalık grubu oluşturmaktaydılar. Bilgi toplumunda ise, teknik ve profesyonel sınıf, yani P.Drucker tarafından "bilgi işçisi" olarak nitelenen bilim adamları, teknisyenler, mühendisler, öğretmenler sayıca artmış ve toplumun kalbi konumuna yerleşmişlerdir. Buna bağlı olarak toplumda gücün yapısı da değişecektir. Tarım toplumunda toprak sahipleri, sanayi toplumunda ise sermaye sahibi işverenler gücü ellerinde bulundurmaktaydılar. Oluşan yeni toplumda ise güç bilgi sınıfına ait olacaktır.

Bilginin Artan Rolü: Sanayi toplumu, malların üretimi için makine ve insanların koordinasyonuna dayanmaktaydı. Yeni toplum ise bilgi etrafında örgütlenmektedir. Tarım toplumunda toprak ve işgücü, sanayi toplumunda sermaye merkezi bir öneme sahip iken, bilgi toplumunda bilgi stratejik bir kaynak haline gelmiştir. Çünkü, yeni toplumda teorik bilgiyi piyasada yeni ürün ve hizmetlere başarılı şekilde dönüştürenler ile eğitim ve AR-GE harcamalarına en çok yatırım yapan işletmeler ve toplumlar başarılı olacaktır. Eğer bir toplum bilgiyi üretir hale gelemezse, büyük harcamalarla ürettiği mal ve hizmetler kısa sürede demode olma riskiyle karşı karşıya kalacaktır.

Bilişim Teknolojisi: Sanayi toplumunun ortaya çıkmasında en önemli etkenler buhar makinesi, elektrik, içten yanmalı motor gibi enerji teknolojilerinin bulunmasıdır. Bilişim teknolojilerinin ortaya çıkıp hızla gelişmesi de benzer bir etkiyi yeni toplumda oluşturmuştur. İletişim ve bilgisayar teknolojileri daha yetenekli işgücüne gereksinim doğurduğundan ve ulusal verimliliği artırma ve rekabetçi üstünlük elde etme yolunda daha yüksek değerlere sahip ürünler ortaya koyma yeteneğine sahip olduklarından iktisadi gelişme açısından en fazla önem verilmesi gereken alan bilişim teknolojileri olarak görülmektedir. Zaten, bilgi toplumu kavramı da yeni teknolojilerin sebep olduğu iktisadi ve sosyal değişimler anlamına gelmektedir.

Bilgi Çağında işletmeler işlerini görebilmek için büyük ölçüde bilişim teknolojisine muhtaçtırlar. Yani bilgi toplumunda bilgisayar kullanımı son

derece yaygındır. Bilgi Çağında, bir çok mal ve hizmet bilişim teknolojisiyle iç içe geçmiş durumdadır.

Geçen yüzyılda etkisini gösteren Sanayi Devriminin arkasındaki itici güç üretim ve nakliye ekonomisindeki gelişmelerdi. Bilişim teknolojileri bu süreçleri önemli ölçüde etkilemekle birlikte, günümüzde gerçekleşmekte olan devrimin sürükleyici gücü üretimdeki değişim değil koordinasyondaki değişimdir. Günümüzde örgütlerde herhangi bir işle uğraşan herkes sürekli olarak birbiriyle iletişim içinde olma zorunluluğundadır. Bu tür yoğun bilişim temelli işlerde; bilişim teknolojileri asıl önemlerini göstermekte, klasik hesap yapan makine anlamındaki bilgisayar yerine birbirlerine bağlanmış koordinasyon amaçlı sistemler ağırlık kazanmaktadırlar. **Koordinasyon teknolojilerindeki ilerlemeler, bir çok sektörde Sanayi Devrimi öncesindeki küçük işletmeler dönemine dönüş anlamı taşıyabilecektir.** Sanayi toplumunda işletmeler kitle üretimi ve taşımacılık teknolojilerinden avantaj sağlamak için örgütlenirken, bilgi toplumunda işletmeler hem kendi içlerinde hem de dış çevreleriyle entegrasyon amaçlı koordinasyon teknolojilerine göre yeniden yapılanmaktadırlar.

Bilgi Ekonomisi ve Özellikleri

Bilgi toplumunun içinde bulunduğu ekonomik koşullar günümüzde bilgi ekonomisi adıyla anılmaktadır. Emek yoğun işlerin düşük gelir grubundaki ülkelere kaydırılmasıyla, sanayileşmiş ülkelerde emek yoğun işlerden, ürünlere know-how ve yaratıcılık temeline dayalı değer ekleyen bilgi yoğun faaliyetlere geçmişlerdir. Bunun sonucunda oluşan, bilgi ve iletişim tabanlı bilgi ekonomisi şu karakteristik özelliklere sahiptir:

- Sürekli hızlanan teknolojik gelişmeler
- Artan bilişim ve bilgi yoğun faaliyetler
- Kısalan pazara girme ve ürün/hizmet hayat dönüşüm süreleri
- Pazarların küreselleşmesi
- Sanayi kolları arasındaki farkların belirsizleşmesi

Buna göre, bilişim teknolojisi arz ve talep spiralinin doğurduğu hızla artan teknolojik ilerlemeler; bilgi ve bilişim yoğun işlerin çoğalmasına, pazara girme sürecinin kısalmasına, ürün ve hizmet hayat dönüşüm sürelerinin azalmasına neden olacaktır. İşletmeler bilişim teknolojileri aracılığıyla rakiplerinden farklılaşabilecekleri fırsatlar yakalama şansına sahip olacaklardır.

Bugün Batı dünyasında bilişim sanayileri refahın ana kaynağı haline gelmiş durumdadır. Günden güne, yoğun rekabet ortamında başarılı olmak için bilişim teknolojilerini adapte eden işletmelerin sayısı hızla artmaktadır. Örgütler bir bütün olarak başarı için bilişime bel bağlamaktadırlar. 1997 yılı itibariyle İngiltere’de dijital bilgi ve iletişim teknolojileri piyasası değerinin 48 Milyar Sterlin düzeyinde olduğu sanılmaktadır. Bilgi ekonomisinde, işletmeler sürekli devam eden bir verimlilik artırma, çevresel talebe tepki verebilme, örgütsel değişimi gerçekleştirme mücadelesi içinde olacaklardır. Bilgi ekonomisinde kuruluşların en önemli kaynakları klasik üretim faktörleri değil beyin gücü olacaktır. Bilginin yaratılması ve paylaşılması görünmeyen faaliyetlerdir. Bu nedenle insanlar zorlanarak ya da onlara talimatlar verilerek bilgi yönetilemez. Bilgi ekonomisinde başarı ancak çalışanların istekli katılımlarının sağlanmasıyla mümkündür. Bu şekilde insanlar güven ve katılım ortamında yaratıcı güçlerini kullanacak, bilgilerini diğerleriyle paylaşacak ve dinamik bir örgüt ortaya çıkacaktır.

Öte yandan, küreselleşen pazarlarda artan rekabet ortamında işletmeler giderek artan ölçülerde know-how’ın bulunduğu yerlerde ürün geliştirme, en ucuz yerlerden malzeme ve hammadde satın alma, dağıtım ve işgücü maliyetinin düşük olduğu yerlerde üretim yapma ve ürünleri uluslararası arenada satabilme çabasına girmektedirler. Yine, küresel işletmeler çok büyük yatırımlara ihtiyaç duydukları için dev boyutlarda olsalar da, aynı zamanda yerel piyasalara hızla cevap verebilecek ölçüde küçülmek zorundadırlar.

“Dijital Ekonomi” veya “Tekonomi” olarak adlandırılan yeni ekonominin özellikleri Don Tapscott tarafından 12 madde halinde sıralanmaktadır:

Yeni Ekonomi Bilgi Ekonomisidir

Bilişim teknolojileri bir ekonominin bilgi temelli olmasına imkan sağlamaktadır. Bilgi ekonomisinde bilginin yaratılması hem bilgi işçilerine hem de bilgi tüketicilerine yani insanlara aittir. Mal ve hizmetlerin içeriği müşteri fikirleri tarafından belirlenirken, bilişim teknolojisi mal ve hizmetlerin bir parçası haline gelecektir. Bilgi ekonomisinde kuruluşların en önemli kaynakları klasik üretim faktörleri değil, beyin gücü olacaktır. Örneğin, bilgi çağının işletmelerinden olan Microsoft ele alındığında, maddi kaynaklarının (arazi, bina , stoklar, hammadde vs.) neredeyse yok denecek kadar az olduğu ancak, kayda değer tek varlığının işletme içindeki elemanlar olduğu görülecektir. Burada, sermayenin önemsiz olduğu söylenmemektedir. Ancak, unutulmaması gerekir ki, 15 yıl önce kayda değer bir sermayesi olmayan Microsoft’un bugün piyasa değeri General Motors ve IBM’den daha fazladır. Yeni ekonomide sermaye ancak bilginin bir fonksiyonu haline gelmiştir.

Günümüz iş dünyasında kesin olan tek şey "hiçbir şeyin kesin olmadığıdır." Belirsizliklerle dolu iş dünyasında rekabet avantajı kazanmanın temel anahtarı bilgidir. Bugün zirvede bulunan işletmelerin bilgiye yaklaşımları onların başarıları hakkında önemli ipuçları vermektedir. Honda, Canon gibi Uzakdoğu'nun dev işletmeleri yeni pazarlar oluşturma, yeni ürünler ve teknoloji geliştirme gibi alanlarda bilgiyi kullanmaktan öte, "bilgi yaratma" sayesinde lider konumlarını sürdürmektedirler. Bilgiyi yaratmak, varolan bilgiyi yorumlamaktan daha öte bir anlayıştır. Varolan bilgiyi yorumlamak teknik bir boyut iken, bilgiyi yaratmak için hayal gücü, sezgi ve içgüdüden yararlanmak gerekmektedir. Bilgi yaratan işletmede bilgiyi keşfetme ve yenilik yapma görevi belli bir departmana değil, yaşayan bir organizma olarak görülen tüm işletmeye aittir. Yeni bilginin kaynağı ise bireydir. Bilgi yaratan işletmenin temel yaklaşımı, bireysel bilgiyi örgütün tümüne mal edebilecek bir sistem geliştirmektir.

Yeni Ekonomi Dijital Bir Ekonomidir

Yeni ekonomide bilgiler tamamen 1 ve 0'dan oluşan veri formlarında işlenmekte ve her tür bilgi, ses, yazı, görüntü, hareketli obje vs. bilgisayar ağları tarafından iletilmektedir. Dolayısıyla, büyük miktarlarda bilgi son derece hızlı, ucuz ve güvenilir bir şekilde alıcılarına ulaşmaktadır. Seyahatlerde taşınabilir bilgisayarlar aracılığıyla elektronik posta kullanımı ve postayla mesaj yanısıra video dahil her türlü bilginin iletilebilmesi dijital ekonominin çarpıcı bir örneğidir.

Yeni Ekonomide Sanallaşma Önemli Rol Oynamaktadır

Bilginin analogdan dijital dönüşmesi, fiziki varlıkların sanal hale gelmesine imkan vermektedir. Sanal, İngilizce "virtual" kelimesinin karşılığı olarak bir şeyin gerçeğe çok yakın olması ya da bir şeyin fiilen olması anlamını taşımaktadır. Bir şeyin sanal olabilmesi için başka bir şeyin gücünü ve yeteneğini içermesi gerekmektedir. 1950'lerin sonunda bilim adamları sanal bilgisayar adını verdikleri, birkaç kişinin aynı anda kullanabildiği ancak, kullanıcıların bilgisayarı tek başlarına kullandıkları izlenimini verecek şekilde hızlı makineler geliştirmişlerdir. Bu sırada, sanal terimine, etkileşim ve adapte olabilme anlamları da eklenmiştir. Söz konusu sanallaşma ekonominin metabolizmasını, kurumların türlerini ve aralarındaki ilişkileri, dolayısıyla ekonomik faaliyetin bizzat kendisini değiştirmektedir. Günümüzde bir çok kurumun sanal olanı ortaya çıkmıştır. Örneğin, Sanal Piyasa, internette insanların alışveriş yaptığı herhangi bir yer anlamına gelmektedir.

Sanallaşma bir gerçeklik olarak yükselmekle birlikte, bu konuda bir çok pürüzün henüz aşılamamış olduğu ve yakın gelecekte bir takım sorunların da ortaya çıkacağı göz ardı edilmemelidir. Sanallaşma ilk olarak büroların ortadan kalkması olarak kendini göstermiştir. Ancak, yapılan araştırmalar, yüz yüze iletişim ile ağ üzerinden iletişimin bir çok açıdan farklılıklar taşıdığını ve sanal ortamlarda iletişim etkinliğinin istenen ölçüde başarılı olmadığını göstermektedir. Bu nedenle, sanal gerçekliğin bir çok alanda

yayılmaya devam edeceği, ancak bunun beraberinde çözüm gerektiren bazı sorunlar bulunduracağı söylenebilir.

Yeni Ekonomi Moleküler Bir Ekonomidir

Eski büyük işletme yapıları ayrışmakta ve dinamik birey ve kurumların oluşturduğu ekonomik faaliyet temelli gruplar halinde yeniden teşekkül etmektedir. Örgütün ortadan kalkması, yani kaybolması değil dönüşmesi söz konusudur. Sosyal ve iktisadi hayatın tüm yönlerinde "kitlesele" yerini "moleküler"e bırakmaktadır.

Sanayi ekonomisinde temel iktisadi birim işletmeydi. Komuta ve kontrol hiyerarşisinin kökleri tarım toplumundaki kilise ve orduya ait olmakla birlikte sanayi toplumunda genişletilerek sanayi işletmelerinde yaygın uygulama alanları bulmuşlardır. Bu dönemde, üst düzey yöneticilerin birincil görevi işletmenin hacim olarak büyüklüğünü, hasılatını ve kârlarını arttırmaktı. Bilgi çağında işe şartlar önemli ölçüde değişmiştir. Bilginin işletme içinde etkin bir şekilde iletimine ve işletme dışıyla etkileşim halinde olmasına imkan sağlayan teknolojiler örgütlerde yapısal dönüşümlere neden olmaktadır.

Yeni işletmeler de moleküler yapıdadırlar ve birey temeli üzerinde kurulmuşlardır. Bilgi işçisi (molekül insan) kendi başına bir iş birimi olarak faaliyet göstermektedir. Motive olmuş, kendi kendine öğrenebilen girişimci çalışanlar yeni araçlar yardımıyla değer yaratmak üzere bilgi ve yaratıcılıklarını kullanabilecekleri şekilde yetkilendirilmişlerdir. Yine, bu işçilerin oluşturacağı dinamik ekipler likit kristal içindeki hareketli moleküllerin hareketleri gibi serbest ve esnek bir yapıda olacaklardır. Söz konusu ekipler arasındaki ilişkiler ve etkileşim yeni bilişim altyapısı aracılığıyla arttırılabilecektir.

Yeni Ekonomi Bir Ağ Ekonomisidir

Yeni ekonomi iletişim ağlarıyla bütünleşen bir ekonomidir. Analog hatlar yerine dijital iletişim ağlarının oluşması ve klasik ana bilgisayar sisteminden Web tabanlı sisteme doğru gerçekleşen kayma iş dünyasında önemli dönüşümler neden olmaktadır. İletişim ağlarının bant genişliğinin artması veri, metin, ses, görüntü ve video şeklindeki multimedya kaynaklarına kolayca ulaşma ve buna bağlı olarak yeni kurumsal yapıların hızla ortaya çıkmasına imkan vermektedir.

Yeni teknoloji iletişim ağları küçük ölçekli işletmelere büyük ölçekli işletmelerin sahip olduğu ölçek ekonomileri ve kaynağa ulaşma gibi ana avantajlara sahip olma imkanı sunmaktadır. Öte yandan, büyük ölçekli işletmelerin belli dezavantajları (katı bürokrasi, hiyerarşik yapı, ve değişim güçlüğü) küçük işletmelerde bulunmamaktadır. Büyük ölçekli işletmeler ancak küçük akışkan gruplar halinde örgütlenirlerse çeviklik, özerklik ve esneklik kazanabileceklerdir.

Bilişim teknolojileri ancak kendisi ile mümkün olan bir çok yeni sektörün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mesela, internet ve benzeri iletişim ağları üzerinde elektronik ticaret yapabilmek ancak bilişim teknolojisinin mevcudiyetiyle mümkündür.

21. yüzyılın bir gereği olarak bütün ülkeler ulusal bilişim altyapılarını oluşturmak zorundadırlar. Tüm işletmeler de kendi içinde bir bilişim altyapısı kurmaladırlar. Yeni altyapı ekonomik faaliyetler üzerinde elektrik ölçüsünde önemli bir etkide bulunacaktır. Yeni ekonominin bilişim gücü olmaksızın işlemesi imkansızdır. Nitekim, ABD’de teknoloji politikaları oluşturulurken ilk olarak desteklenecek teknoloji alanı bilişim olarak belirlenmiştir. Bu amaçla, federal fonlardan desteklenecek AR-GE programları; daha güçlü bilgisayarlar, daha hızlı bilgisayar ağları, daha sofistike yazılım geliştirme ve ulusal bilişim otobanını gerçekleştirmeyi kapsamaktadır. Böylece, 19. yüzyılda demiryollarının oluşturduğu toplumsal ve ekonomik etkiye eşdeğer bir etki ülke çapındaki bilişim otobanı ile sağlanmaya çalışılacaktır.

Yeni Ekonomide Aracılar Büyük Ölçüde Ortadan Kalkacaktır

Üretici ve tüketici arasındaki aracılar dijital iletişim ağları nedeniyle ortadan kalkacaktır. Aracı işletmeler, fonksiyonları ve kişiler yeni değerler yaratamazlarsa ortadan kaybolacaklardır. Özel ve kamu sektöründe bir çok kurum tüketicileriyle ağlar aracılığıyla doğrudan temas kuracaklar ve aracılarını büyük ölçüde ortadan kaldıracaklardır. Örneğin, oteller, havayolları gibi kurumlar rezervasyonlar için acentalarla iş yapmak yerine doğrudan müşterilerine ulaşacaklardır. Dolayısıyla, aracı kurumlar gelecekte yok olmak istemiyorlarsa, yaratıcı yenilikler düşünmek zorundadırlar.

Yeni Ekonominin Hakim Sektörü Üçlü Bir Oluşumdur

Sanayi ekonomisinde otomotiv anahtar sektör konumundayken, yeni ekonomide hakim ekonomik sektör diğer tüm sektörlerin refah yaratmasına giden yolu teşkil eden bilgisayar, iletişim ve eğlence sanayilerinin bütünleşmesiyle oluşan yeni medya sektörüdür. Bu bütünleşme tüm sektörlerin temeli haline gelmeye başlamaktadır. Yeni medya tüm sanat etkinliklerini, bilimsel araştırmaları, eğitimi ve işletmeleri dönüştürmektedir. İnsanların iş yapma, çalışma, eğlenme, yaşama ve düşünme yöntemleri değişmekte, en önemlisi bu yeni sektör tüketim ve üretim faaliyetlerine ilişkin değerler üzerinde büyük bir etki yapmaktadır.

Yeni Ekonomi Yenilik (Innovation) Temelli Bir Ekonomidir

Yeni ekonominin ilkesi “kendi ürününün modasını kendin geçir” olacaktır. Eğer yeni ve başarılı bir ürün geliştirilmiş ve piyasaya sürülmüşse, hedefin

bu ürünün daha gelişmişinin ortaya çıkarılması ve ilk ürünün modasının geçirilmesi olması gerekir. Eğer bu ürünü üretici geliştirmese, bir başkası, muhtemelen rakipler onu modası geçmiş hale getireceklerdir. Mesela, Microsoft firmasında çalışan teknoloji uzmanlarından birine göre, Microsoft Windows 95'i piyasaya sürmekle yine kendi ürünü olan tüm zamanların en çok satan yazılımı MS-DOS'un modasının geçmesine neden olmuştur. Microsoft'un ürün ve standartlarla rekabet içinde belirlediği ilkelerden biri şudur: "Sürekli yeni ürün geliştir ve periyodik olarak eski ürünleri modası geçmiş hale getir". Yenilik yapma günümüz rekabetinde başarılı olmanın belki de en önemli faktörüdür. Aşağıdaki örnekler bu konuda çarpıcı gerçekler olarak görülmektedir:

1. 1960'ların başında fotoğraf makinesi üreticisi Canon; Xerox'un tam bir hakimiyet sağladığı fotokopi makinesi piyasasına girdi. 1980'lerin başlarında IBM ve Kodak aynı piyasaya girmek için başarısız bir çaba içindeyken, Canon satış miktarında piyasa lideri olmuştu. 1997 yılı itibariyle de Xerox'un hemen arkasından çok az bir farkla sektör ikincisi konuma gelmiştir.
2. 1972 yılında yarı iletken üreticisi Texas Instruments hesap makinesi piyasasına girmişti. O sıralarda piyasa Hewlett-Packard, Casio, Commodore, Sanyo, Toshiba ve Rockwell arasında paylaşılmış durumdaydı. 5 yıl içinde TI pazarda liderliği eline geçirmişti.
3. 1982 yılında Gannet Inc. 1700 günlük gazetenin bulunduğu kalabalık bir alana yeni bir günlük gazeteyle girdi. 1993 yılı itibariyle, USA Today yaklaşık 5 milyon okuruyla en çok satan gazetelerden biri olmuştur.

Aslında, bu örneklerde görüldüğü şekliyle sanayi liderine yapılan hücumlar büyük ölçüde başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Başarılı olanlar ise, piyasa paylarını önemli miktarlarda arttırmaktadırlar. Yapılan incelemelerde bu işletmelerin başarılarının ardında sanayi kolunda geçerli olan kuralı değiştirmiş olmaları görülmektedir. Başarılı hücumların en temel faktörü ise stratejik yeniliktir. Yine, aynı araştırmalara göre oturmuş bir sektörde lider yapılan hücumun başarılı olmasında radikal teknolojik yeniliğin rolü sanıldandan daha düşüktür. Yenilik yapmanın sağladığı başarıya verilebilecek örneklerden biri de Hewlett-Packard firmasının kişisel kullanım için lazer ve daha sonra ink-jet yazıcıları geliştirmesidir. 1984 yılında HP ilk LazerJet yazıcısını piyasaya çıkardığında daha önce olmayan yeni bir piyasanın oluşmasına sebep olmuştur. HP daha sonra sürekli olarak daha kullanışlı ve daha ucuz yazıları piyasaya sürmeye devam etmiştir. LazerJet bugün evrensel olarak tanınmış bir standart markadır ve HP'de yenilik faaliyeti kesintisiz devam etmektedir.

Yeni Ekonomide Üretici ve Tüketici Farkı Belirsizleşmektedir

Kitle üretiminin yerini büyük miktarlarda müşteri isteklerine göre üretimin almasıyla birlikte, üreticiler bireysel tüketicilerin zevk ve ihtiyaçlarına uygun özel mal ve hizmetler oluşturmak zorunda kalmışlardır. Yeni ekonomide tüketiciler fiilen üretim sürecine katkıda bulunabilmektedirler. Chrysler, özel müşteri siparişine bağlı olan bir arabayı 16 günde imal edebilmektedir. Yeni bilişim teknolojileri müşterilerin üreticiler ile daha fazla etkileşim içinde olmalarına imkan sağlamaktadır.

Yeni Ekonomi Bir Hız Ekonomisidir

Dijital veriler üzerine kurulmuş bir ekonomide, işletme başarısı ve iktisadi faaliyetler açısından hız anahtar bir değişkendir. Ürün hayat çevrimleri süratle kısalmaktadır. 1990 yılında otomobillerin kavramdan üretime dönüşmesi 6 yıl almaktayken, günümüzde bu süre çok kısalmıştır. Hewlett-Packard'ın Bilgisayar Sistemleri Organizasyon yöneticisi şu anda HP'ın gelirlerinin büyük bölümünün bir yıl önce var olmayan ürünlerden elde edildiğini belirtmektedir. Eski ekonomide bir ürünün belirli bir gelir düzeyine ulaşması on yıllar alabilmekteyken, günümüzde tüketici elektroniği alanında tipik hayat çevrim süresi iki ay kadardır.

Bugünün işletmesi çevresel bilişim akımına anında tepki verebilen gerçek zamanlı bir işletmedir. Müşteri siparişleri elektronik yoldan alınmakta ve eş zamanlı olarak işlenmekte ve ilgili fatura ve belgeler elektronik yoldan geri yollanmakta ve veri tabanları sürekli güncellenmektedir.

Yeni Ekonomi Küresel Bir Ekonomidir

İki kutuplu dünyanın ayrışmasından sonra, iktisadi duvarların önemli ölçüde ortadan kalktığı, dinamik, yeni ve değişken küresel bir çevre ortaya çıkmıştır. Bu durum, yeni ekonominin yükselişiyle ilgilidir. Peter Drucker'ın belirttiği gibi "Bilgi sınır tanımaz". Artık yerel veya uluslararası bilgi diye bir şey bulunmamaktadır. Bilgi anahtar role sahip olduğuna göre, bireysel örgütler ister ulusal, ister bölgesel isterse yerel alanda faaliyet gösterebilir sadece bir tek dünya ekonomisi bulunmaktadır.

Yeni Ekonomi Sosyal Problemleri Beraberinde Getirmiştir

Yeni bir ekonominin eşiğinde, güç, güvenlik, eşitlik, kalite, iş hayatı kalitesi ve demokratik sürecin geleceği gibi bir takım sorunları beraberinde getiren yeni bir politik ekonominin başladığı da görülmektedir. Çalışma hayatında bilgi işçilerinin gerektiği şekilde yönetilememeleri, veya gereken bilgi, yetenek ya da motivasyona sahip olmayan insanların hayat standartlarındaki azalmalar önemli problemler olarak ortaya çıkacaktır. Hemen her sektörde teknolojinin hızlı bir dönüşüm başlatması bir çok kurumda ciddi dirençlerin gösterilmesine neden olacaktır. Gelişen teknolojilerin diktatör rejimler tarafından kötüye kullanılması ve nükleer teknolojinin teröristlerce elde edilme ihtimali, iletişim ağları ve bilişim

teknolojisinin küçük devletlerce yerel savaşlarda kullanılması ve benzeri bir çok sorun yeni ekonomilerde dikkate alınması gereken konulardır.

Yarım asra yakın bir süredir gelişmiş ülkelerde etkili olan yeni bir toplum yapısı günümüzde tüm dünyaya yayılma eğilimindedir. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin 1990'lı yıllarda daha önceki döneme nazaran çok daha hızlı bir şekilde ilerlemesi, özellikle iletişim ağlarının küresel bir nitelik kazanarak tüm birey ve grupların coğrafi sınırlar olmaksızın birbirleriyle iletişim kurmasına imkan vermesi daha önce ütopyik olarak görülen bir çok olgunun gerçekleşmesinin mümkün olduğunu göstermektedir. Geniş alan ağlarının en popülerleri olan internet, yakın gelecekte uluslararası ticaretin odak noktasını oluşturacaktır. İçinde bulunduğumuz günlerde dahi milyarlarca dolar düzeyinde gerçekleşen elektronik ticaret, internetin yaygınlaşması, yerel ve uluslararası kurumların halen devam ettikleri yasal düzenlemeleri gerçekleştirmeleriyle genişleyecek ve küresel ticarete büyük bir dönüşüm yaşanacaktır.

Bilgi toplumunda güç bilgiye sahip olan ve kullanabilen bireyler ve etkin gruplarda olacaktır. Sanayi toplumunun üretim kaynakları bilgi toplumunda ikincil duruma düşerek bilginin bir fonksiyonu haline gelecektir. Gelişmiş ülkelerde tüm toplumu dönüştüren bilişim teknolojileri, az gelişmiş ülkelere de bir çok imkanlar sunabilecektir. Ancak, bilişim teknolojilerinin az gelişmiş ülkelerde yanlış odakların elinde olumsuz bir takım sonuçlar doğurması da bir çok düşünür tarafından öngörülmektedir. Ancak, bireylerin geniş iletişim imkanlarından yararlanarak büyük bilgi kaynaklarına kolaylıkla ulaşabilmeleri kapalı toplumların demokratik ve açık bir yapıya kavuşmalarına yardımcı olacaktır.

VI. DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ SON MAKRO GELİŞMELER

Son yıllarda, dünya ekonomisinde ABD başta olmak üzere, Avrupa'da da bir hedefe erişememe durumu yaşanmaktadır.

Japonya'nın ihracat ve yatırımlarındaki kısa süreli olumlu değişimler, ciddi anlamda bir toparlanma anlamında düşünülemez.

Dünya ekonomisindeki bu geriye gidişin birçok nedeni olabilir.

Benzin fiyatları, savaş, terörizm korkusu ve salgın hastalıklar gibi kaygılar uluslararası yönetimde güvenin kaybına neden olmaktadır.

Dünya ekonomisini etkileyen jeopolitik ve psikolojik faktörler oldukça fazladır. Son zamanlarda iş ortamı, işletme ve tüketici açısından yaşanan güven kaybı oldukça belirgin düzeyde ortaya çıkmaktadır.

Bu şiddetli karışıklıklar çok fazla tartışılmasına rağmen, dünya ekonomisini telafi edici yönde şekillendiren önemli ekonomik gelişmelere gölge düşüremez.

Irak'ın yeniden yapılanması ve daha güvenli bir dünya için gelişmelerin iyi olması da bu konuya yardımcı faktörlerdir. Ancak, tam anlamıyla bir düzelmeye için bütün bunların altında yatan ekonomik dengenin yeniden kazanılması gereklidir.

Bu uyumun sağlanması da, geçmişte bu türden dengesizliklerin aşılmasında ne gibi yöntemler kullanıldığını araştırmaya bağlıdır.

En son jeopolitik gelişmelere bakıldığında, en fazla akut risk kaynağı bertaraf edilmiştir. Savaşın sona ermesi ve Irak petrol alanlarının güvenceye alınması, dünya ekonomisini resesyona sürükleyecek bir petrol krizi tehdidini ortadan kaldırmıştır. Ancak, halen süregelen güven vermeyen ekonomik ortamın bazen galip gelebileceğinin algılanması karşısında, bekleyip yatırım alanlarındaki tutumları gözlemlemek ve tüketicilerin tercihlerine bakmak gereklidir.

Ekonomik açıdan, ekonominin telafisi konusunda daha önceden mevcut olan engeller yavaş yavaş ortadan kaldırılmıştır.

ABD'nde mevcut sermaye fazlalığı büyük oranda ortadan kaldırılmış ve yatırımlar stabilize hale gelmiştir. Böylece büyüme üzerindeki olumsuz etkisi ortadan kaldırılmıştır. Avrupa'da, ekonominin yeniden canlandırılmasında, yapılandırılmasında işyeri envanterleri çok önemli olarak görülmektedir. Daha genel bir ifadeyle, mali ve parasal politikalarla ilgili koşullar, ekonominin düzelmesi için başlangıçta yeterlidir.

Daha önceki yatırım fazlalığından geriye kalan zayıf bilançoların yeniden şekillendirilmesi de ekonominin düzelmesini yavaşlatabilir. Özellikle telekomünikasyon sektörü ile ilgili bir canlandırma yapılmasına ihtiyaç vardır.

Halihazırdaki finansal güçlükler önemli olmakla birlikte, ekonomik reformların ertelenmesinin bir gerekçesi olamaz. Bu konuda iki yönlü bir strateji izlenmelidir. Yöneticilerin kısa vadede ekonomiyi desteklemek yönünde aracı rol oynamaya hazır olmaları gereklidir. Bunu yaparken aynı zamanda, uzun vadeli bir yönlendirme ve yönetim ile tekrardan güven ortamını yaratmak için çaba sarfetmesi gereklidir.

Makroekonomik politikalara bakıldığında, otomatik dengeleyicilerin kullanımının ötesinde mali politikalara ilişkin denenecek başka manevra kalmadığı görülmektedir. Bu belirgin sıkıntı, vergi gelirlerinin tahsil edilememesi ile ilgili dönemsel bir zayıflıktan ileri gelmektedir.

Bu durum aynı zamanda kamu finansmanında ciddi bir kötüye gidişi yansıtmaktadır. Bunun düzelmesi ise zaman ve çaba gerektiren bir şeydir. Ülkelerin sigorta ve sağlık sistemleri ile ilgili reformların yapılması da bir nedendir. Çok sayıda ülkenin alternatifi azdır, mali konumlarını geciktirmeden konsolide etmeleri gereklidir. Stabilizasyon politikalarını ortaya koyabilmek için, tedbiri elden bırakmayan mali politikaların işletilmesi gereklidir, çünkü bu durum uzun vadeli faiz oranlarındaki prematüre artışlardan kaçınılmasına yardımcı olur.

Bu kapsamda, para politikasının ekonomiyi düzeltmede en önemli araç olduğu ortaya çıkmaktadır. ABD’nde parasal şartları konjonktürel duruma iyi adapte olmuş gibi görünürken, Avrupa’nın büyüme potansiyelinin altında kalacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda enflasyon düşecektir. Japonya’da daha agresif bir likidite provizyonunun mali sektörü yeniden yapılandırmayla birleştirmesi tavsiye edilmektedir.

Ekonomideki dengeyi kazanmak için, yeniden ekonomik reforma yoğunlaşılması gereklidir. Büyük Avrupa ülkelerinde ve Japonya’da ekonomik reform olgusu hala çok güçlü bir şekilde devam etmektedir.

Japonya 1980’li yıllarda ABD ile kişi başına düşen GSYİH yönünden paralellik teşkil etmekle birlikte, bu durum sona ermiştir.

Orta vadede potansiyel büyümeye destek olacak reformlar aynı zamanda, kısa vadede ani şoklarla karşılaşan ekonomilerde esneklik yaratabilecektir.

Geçtiğimiz 10 yılda çok büyük bir hızla büyüme eğilimi gösteren ülkeler, şoklar karşısında daha kolay ayakta kalabilen ülkelerdir. Bunun yanı sıra uzun vadede kötü performans gösteren ülkeler, en fazla ani sapma gösteren ülkelerdir.

Uzun vadeli rota çizme duygusunun kazandırılması, birçok ülkede büyüme için çok hırslı ve istekli bir gündemin oluşturulması ve uygulanması anlamı taşımaktadır.

Amaç; Avrupa ve Japonya'da istihdamın ve üretimin artırılması yönünde geliştirilmiş ortak bir yönetim ortamı sağlanmasıdır. Almanya'da, ekonominin sağlam bir şekilde düzelmesinin önündeki yapısal zayıflıklar, kararlı ve istekli bir reform planı için iş pazarının ve sosyal güvenlik kuruluşlarına odaklanmış olan bir reform planının düşünülmesi ve eğer tam anlamıyla uygulamaya konulursa, ekonominin büyüme potansiyelinin önündeki kilidi açmaya yardımcı olabilir.

Diplomatik anlamda ihtilafların yaşandığı ve dünya ekonomisinin ortak yönetimi konusunda güven ortamının kaybedildiği günümüz ortamında; ülkeler arasında ticari diyaloglara hız kazandırılması gerekmektedir.

EK: DÜNYA BİLGİ PROFİLİ

Dünya Bilgi Profili			
	1998	2001	2002
Demografi			
Toplam Nüfus	5.9 Milyar	6.1 Milyar	6.2 Milyar
Nüfus Artış Oranı (Yıllık %)	1,4	1,3	1,2
Ortalama Yaşam Süresi (yıl)		66.6	66.7
Doğurganlık Oranı (Kadın Başına Doğum)		2,6	2,6
Bebek Ölüm Oranı (Her 1,000 Doğum Başına)		56.1	55.3
Toplam Okuma Yazma Bilmeyen Nüfus (15 yaş ve üzeri %)	24,5	22,9	22,4
Okuma Yazma Bilmeyen Kadın Nüfus (15 yaş ve üzeri %)	31,2	29,3	28,7
Çevre			
Yüzölçümü (km2)	133,9 Milyon	133,9 Milyon	133,9 Milyon
Kişi Başına Enerji Kullanımı (petrol kg.)	1.663,50		
Kişi Başına Elektrik Kullanımı (kw saat)	2.079,10		
Ekonomi			
Milli Gelir (cari ABD \$)	29,8 Trilyon	31,4 Trilyon	31,5 Trilyon
Kişi Başına Milli Gelir (cari ABD \$)	5050,0	5130,0	5080,0
GSYİH (cari \$)	29,6 Trilyon	31,1 Trilyon	32,3 Trilyon
GSYİH Artış Hızı (yıllık %)	2,2	1,1	1,7
Tarımda Katma Değer (GSYİH'nin yüzdesi)	4,2		
Sanayide Katma Değer (GSYİH'nin yüzdesi)	29,9		
Hizmetlerin Katma Değeri (GSYİH'nin yüzdesi)	65,8		
Mal ve Hizmet İhracatı (GSYİH'nin yüzdesi)	22,8	29,3	
Mal ve Hizmet İthalatı (GSYİH'nin yüzdesi)	22,2	27,7	
Toplam Sermaye (GSYİH'nin yüzdesi)	22,4	22,4	
Cari Gelir, Hibeler hariç (GSYİH'nin yüzdesi)	24,7		
Genel Bütçe Dengesi, hibeler dahil (GSYİH'nin yüzdesi)	-1,0		
Teknoloji ve Altyapı			
Sabit Hatlar ve Mobil Telefon (her 1,000 kişiye)	199,9	328,7	
Yerel aramalarda ortalama telefon maliyeti (her üç dakikaya ABD \$)	0.1	0.1	
Kişisel bilgisayar sayısı (Her 1000 kişi)	60,8	86,2	
İnternet kullanıcı sayısı	155,6 milyon	501,3 milyon	
Asfalt Yollar (toplamın %'si)	41,0		
Uçak Kalkış Sayısı	19,7 milyon	21,5 milyon	
Ticaret ve Finans			
Toplam dış ticaret (GSYİH'nin yüzdesi)	37,6	40	
Toplam dış ticaret, hizmet katma değeri hariç (GSYİH'nin yüzdesi)	103,9		
İleri teknoloji ihracatı (Mamül mal ihracatı %'si)	20,7	22,0	
Doğrudan yabancı yatırım, Rapor eden ülkeye safi giriş (cari ABD \$)	689,5 milyar	747,5 milyar	
Kişi başına hibe (cari ABD \$)	9,9	9,5	
Kaynak: World Development Indicators Database, August 2003 (Dünya Bankası Kalkınma Göstergeleri Veritabanı)			

KAYNAKLAR:

1. Ana Britannica Cilt 11, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1988.
2. Akın, Doç. Dr. H. Bahadır. "2000 Yılına Doğru Bilgi Toplumu Üzerine Genel Bir Değerlendirme ve Bilgi Ekonomisinin Özellikleri" <http://www.bilgiyonetimi.org>
3. Cameron, Rondo. A concise Economic History Of The World, Oxford University Press, New York Oxford, 1997.
4. Greenwald, Douglas. Encyclo-Pedia Of Economics, McGraw-Hill Book Company, New York, 1982.
5. Hamitoğulları, Doç. Dr. Beşir. İktisadi Sistemlerin Temelleri, AÜSBF, Ankara, 1984.
6. İlk Sanayi Inkılabı. Konya Ticaret Odası Dergisi, Konya, Eylül 1988. <http://www.kto.org.tr/dergi/eylül98/ilk.htm>
7. Kuyucuklu, Prof. Dr. Nazif. İktisadi Olaylar Tarihi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.
8. Maddison, Angus. The World Economy, OECD, Paris, 2001.
9. OECD Economic Outlook, OECD, Paris, 2003.
10. Pamuk, Prof. Dr. Şevket. 100 Soruda Osmanlı – Türkiye Tarihi, K Kitaplığı, İstanbul, 2003.
11. Rosenberg, Nathan ve I. E. Birdzell, Jr. Batı Nasıl Zengin Oldu, Form Yayınları, İstanbul, 1992.
12. Sönmez, Sinan. Dünya Ekonomisinde Dönüşüm, İmge Kitabevi, Ankara, 1998.
13. Unay, Prof. Dr. Cafer. Ekonomik Konjonktür, Ekin Kitabevi, Bursa, 2001.
14. Walther, Ted. Dünya Ekonomisi, Alfa Basım Yayın, İstanbul, 2002.

